

РОЗДІЛ 11 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.241:382.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/75>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF CUSTOMS REGIMES AND PROBLEMATIC ASPECTS OF INTERNATIONAL COOPERATION OF UKRAINE

Бережна К.В., д.ю.н., доцент,
завідувач кафедри європейського та міжнародного права
юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті досліджено особливості сучасної системи міжнародно-правових актів щодо митних режимів. Визначені шляхи приведення у відповідність з міжнародними стандартами національної нормативної бази з розглянутої проблематики.

Зазначається, що найефективнішою формою міжнародно-правового регулювання митного співробітництва держав є багатосторонні міжнародні договори, котрі укладаються в рамках відповідних міжнародних організацій. Участь у них великої кількості суб'єктів міжнародного права дає можливість уніфікувати національні нормативно-правові акти у митній сфері та, як наслідок, призводить до полегшення переміщення товарів та інших предметів через митні кордони країн світу.

Встановлено, що центральне місце в міжнародній системі джерел права митних режимів посідає Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Конвенція Кіото), котру було прийнято в рамках Ради митного співробітництва 18 травня 1973 року. Саме в цьому договорі уміщено перелік та закріплено зміст митних режимів.

Проведено порівняльний аналіз положень Митного кодексу Європейського Союзу та Митного кодексу України та запропоновано здійснити структурування норм щодо митних режимів в межах Митного кодексу України за зразком Митного кодексу ЄС з метою адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Союзу. Відмітна особливість Митного Кодексу ЄС полягає в об'єднанні десяти митних режимів у рамках трьох митних процедур. Підставою такого розподілу є схожий порядок проведення митних формальностей. Подібна структура митних режимів в Митному кодексі України допоможе уникнути дублювання норм та, як наслідок, можливих ускладнень у правозастосуванні. Вона є достатньо ґрунтовною, адже аналіз національного законодавства свідчить про наявність загальних правил здійснення процедур митного оформлення та митного контролю для встановлених законодавством митних режимів.

Підкреслюється, що необхідними етапами адаптації митного законодавства України до законодавства ЄС є: розвиток системи митного законодавства у напрямку уніфікації з міжнародними нормами та стандартами, подальше розширення міжнародного митного співробітництва нашої держави, особливо в рамках міжнародних організацій з митних питань; проведення кодифікації нормативної бази митних режимів, в результаті якої має бути доопрацьовано Митний кодекс України, зокрема систематизовано норми права за предметом правового регулювання та виключено випадки дублювання норм щодо митних режимів.

Ключові слова: міжнародне митне співробітництво, міжнародні правові акти, митні процедури, митні режими, митне законодавство ЄС, адаптація національного митного законодавства.

The article examines the features of the modern system of international legal acts on customs regimes. The ways of bringing the national normative base on the considered problems in line with the international standards are determined. It is noted that the most effective form of international legal regulation of customs cooperation of states are multilateral international agreements concluded within the framework of relevant international organizations.

It is established that the International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures occupies a central place in the international system of sources of customs law. It is in this agreement that the list and content of customs regimes are contained.

A comparative analysis of the provisions of the Customs Code of the European Union and the Customs Code of Ukraine made and it is proposed to structure the rules on customs regimes within the Customs Code of Ukraine on the model of the EU Customs Code. A distinctive feature of the EU Customs Code is the combination of ten customs regimes in three customs procedures. Such structuring of customs regimes in the Customs Code of Ukraine will help to avoid duplication of norms and possible complications in law enforcement. It is quite thorough, as the analysis of national legislation shows the existence of general rules for the implementation of customs clearance procedures and customs control for customs regimes established by law.

It is noted that the necessary stages of adaptation of Ukrainian customs legislation to EU legislation are: development of the customs legislation system in the direction of unification with international standards, further expansion of international customs cooperation of our country, especially within international customs organizations; codification of the regulatory framework of customs regimes.

Key words: international customs cooperation, international legal acts, customs procedures, customs regimes, EU customs legislation, adaptation of national customs legislation.

Вибір в якості об'єкта дослідження особливостей сучасної системи міжнародно-правових актів щодо митних режимів та визначення шляхів приведення у відповідність з міжнародними стандартами національної нормативної бази з проблематики зумовлений визначальною роллю самого інституту митних режимів для митної справи. Адже митний режим являє собою сукупність правил, котрі залежно від заявленої мети переміщення товарів та інших предметів визначають порядок останнього; умови перебування товарів та інших предметів на чи поза митною територією держави; встановлюють коло прав

та обов'язків учасників правовідносин, що при цьому виникають; обсяг і зміст митних процедур, здійснюваних митними органами. Таким чином, всі товари та інші предмети переміщуються через національні митні кордони держав за певними правилами, їх уніфікованість є важливим чинником сприяння розвитку та лібералізації міжнародної торгівлі.

Аспекти міжнародно-правового регулювання митного співробітництва держав, в тому числі щодо встановлення митних режимів, ставали об'єктом наукового дослідження у працях таких провідних науковців, як К.Г. Борисов,

Є.В. Додін, Б.А. Корміч, С.М. Переполькін, К.К. Сандровський та інші.

Тим не менш, на встановленні особливостей змісту та застосування митних режимів в аспекті необхідності адаптації вітчизняного законодавства до європейських й міжнародних стандартів увага акцентувалася опосередковано, без застосування комплексного підходу.

Метою статті є дослідження особливостей міжнародно-правового регулювання інституту митних режимів як важливого складника співробітництва держав, встановлення ступеню відповідності національної нормативної бази досліджуваного інституту та визначення шляхів удосконалення вітчизняного законодавства в напрямі запровадження міжнародних та європейських стандартів регулювання порядку переміщення товарів та інших предметів через митний кордон держави.

На наш погляд, найефективнішою формою міжнародно-правового регулювання митного співробітництва держав є багатосторонні міжнародні договори, котрі укладаються в рамках відповідних міжнародних організацій. Участь у них великої кількості суб'єктів міжнародного права дає можливість уніфікувати національні нормативно-правові акти у митній сфері та, як наслідок, призводить до полегшення переміщення товарів та інших предметів через митні кордони країн світу.

Центральне місце в міжнародній системі джерел права митних режимів посідає Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Конвенція Кіото), котру було прийнято в рамках Ради митного співробітництва (нині Всесвітня митна організація) 18 травня 1973 року [1]. Україна приєдналася до договору у 2011 році [2]. Саме в цьому договорі у спеціальних додатках до конвенції А-Ф уміщено перелік та закріплено зміст митних режимів: тимчасове зберігання товарів, випуск для вільного обігу (імпортування), реімпорт (зворотний ввіз у незмінному стані), остаточний вивіз (експортування), митні склади, вільні зони, митний транзит, 2 режими переробки: на митній території, поза митною територією, тимчасовий ввіз. Порівняльний аналіз змісту Конвенції Кіото та чинного Митного кодексу України (далі – МКУ) від 13 березня 2012 року [3, ст. 552] дозволяє стверджувати, що загалом визначення перерахованих митних режимів в них співпадають. Водночас Конвенція Кіото встановила ряд митних режимів, котрі не регламентовані національним законодавством.

Зокрема, у спеціальному додатку D врегульовано митний режим «перевантаження», відповідно до якого товари перевантажуються під митним контролем з транспортного засобу, використовуваного під час ввозу, на транспортний засіб, використовуваний під час вивозу, на території того самого митного органу, що є одночасно митним органом ввозу і вивозу.

Окремої уваги заслуговують положення спеціального додатку Е щодо режиму каботажного транспортування товарів, згідно з яким товари, що знаходяться у вільному обігу, та завезені товари, котрі не були задекларовані, за умови, що вони повинні бути транспортовані іншим морським (річковими) судном, ніж те, на якому вони прибули на митну територію, завантажуються на морське (річкове) судно в одному пункті на митній території та транспортуються в інший пункт на тій же митній території, де здійснюється їхнє розвантаження.

Відзначимо, що у МКУ каботаж віднесено до видів транзиту (п.1 статті 91). На наш погляд, це є більш виправданим, адже каботаж передбачає переміщення товарів через митну територію держави без будь-якого використання, отже є транзитом, що супроводжується перевантаженням з одного транспортного засобу на інший під контролем митниці.

Виділено у окремий митний режим у Конвенції Кіото і повернення, що зумовлює повернення (повне чи часткове) ввізних мита та податків при вивозі товарів, які

були сплачені стосовно цих товарів, або матеріалів, котрі містяться в них або були використані у процесі їхнього виробництва. Спеціальний додаток F регламентує митний режим переробки товарів для вільного обігу, відповідно до якого ввезені товари можуть піддаватися операціям з виготовлення, переробки або обробки до митного оформлення для випуску у вільний обіг та під митним контролем до такого ступеня, що сума ввізних мита та податків, які застосовуються до отриманих таким чином товарів, стає нижчою за ту суму, що була б застосована до ввезених товарів. Останні два режими у МКУ відсутні, втім згадані механізми застосовуються українськими митниками: відповідні норми закріплені у статтях, що присвячені митним режимам переробки, у розділах й главах щодо здійснення митних процедур, визначення митної вартості тощо.

Прагнення України інтегруватися до Європейського Союзу (далі – ЄС), набути членства у його Митному союзі зумовлює актуальність порівняльного аналізу положень міжнародних договорів ЄС з митних питань та національного митного законодавства. Адаптація української нормативно-правової бази до стандартів Союзу сприятиме поступовому усуненню митних, правових і технологічних перепон у досліджуваній сфері, розвитку міжнародної торгівлі, полегшенню доступу національних товарів на внутрішній ринок ЄС та, як наслідок, збільшенню надходжень від зовнішньої торгівлі України до державного бюджету.

Підкреслимо, що попри велику проведену роботу з адаптації національного митного законодавства до європейського, не можна стверджувати, що розглянутий процес завершено. Насамперед через те, що положення чинного МКУ потребують певних уточнень.

Так, стаття 70 МКУ 2012 року містить вичерпний перелік з 14 митних режимів: імпорт (випуск для вільного обігу); реімпорт; експорт (остаточне вивезення); реекспорт; транзит; тимчасове ввезення; тимчасове вивезення; митний склад; вільна митна зона; безмитна торгівля; переробка на митній території України; переробка за межами митної території України; знищення або руйнування; відмова на користь держави. Норми, що регламентують кожен спеціальний митний режим, угруповано по окремих главах Кодексу.

Водночас адаптація митного законодавства України до законодавства ЄС, на наш погляд, зумовлює необхідність структуризації норм щодо митних режимів у межах Митного кодексу України за зразком Митного кодексу Європейського Союзу 2013 року [4]. В останньому кодифікацію проведено за дещо іншими критеріями. Товари може бути поміщено під будь-яку з наступних митних процедур:

I. випуск для вільного обігу;

II. спеціальні процедури: транзит; зберігання, що включає митний склад та вільні зони; спеціальне використання, що включає тимчасовий ввіз і кінцеве використання (випуск для вільного обігу зі звільненням від сплати мита або за зниженою ставкою мита на підставі їх спеціального використання); переробка на митній території; переробка за межами митної території; тимчасове ввезення;

III. вивіз (пункт 16 статті 5).

Слід мати на увазі, що в законодавстві ЄС сукупність положень, які становлять зміст митного режиму, поійменовано терміном «митна процедура», тоді як в українському законодавстві для визначення цієї категорії використовується термін «митний режим».

Таким чином, відмітна особливість Кодексу ЄС полягає в об'єднанні десяти митних режимів у рамках трьох митних процедур. Підставою для такого розподілу є схожий порядок проведення митних формальностей (зокрема митного контролю та митного оформлення). Це дозволяє не дублювати норми щодо останніх у розділах, котрі присвячені кожній з процедур, а викласти один раз під час регламентації порядку розміщення товарів під митну процедуру.

На нашу думку, подібний розподіл в Митному кодексі України допоможе уникнути дублювання норм та, як наслідок, можливих ускладнень у правозастосуванні. Він є достатньо ґрунтовним, адже аналіз національного законодавства та передусім «Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа», що затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 р. № 631 [5], свідчить про наявність загальних правил здійснення процедур митного оформлення та митного контролю для встановлених законодавством митних режимів.

Попри те, що законодавчим органом нашої держави здійснено ряд кроків в напрямку приведення національної нормативної бази митних режимів у відповідність до міжнародних та європейських стандартів, ще й досі ряд обставин уповільнює темпи цього процесу. Справа в тому, що більшість правил функціонування митних режимів, здійснення митних процедур містяться у підзаконних нормативних актах органів управління митною справою. Системі цих джерел притаманні численні колізійні норми, прогалини та неузгодженість між собою. Тому в подальшому необхідно провести узгодження всієї системи підзаконних актів, що регулюють здійснення перевезень

товарів та інших предметів через митний кордон в різних режимах. При цьому на меті слід мати розробку та правове закріплення спрощеного порядку проходження митного контролю та митного оформлення, котрий властивий міжнародній та європейській нормативно-правовій базі.

Проведений аналіз свідчить, що наразі національна нормативна база митних режимів характеризується недостатнім рівнем систематизації, неврегульованістю багатьох аспектів переміщення товарів відповідно до обраного митного режиму з одного боку та дублюванням норм з іншого боку. За таких умов необхідними етапами адаптації митного законодавства України до міжнародних та європейських стандартів мають стати:

- розвиток митної системи у напрямку гармонізації з міжнародними нормами та стандартами в галузі митної справи;
- проведення кодифікації нормативної бази, в результаті якої має бути доопрацьовано Митний кодекс України, зокрема систематизовано норми права за предметом правового регулювання та виключено випадки дублювання норм щодо митних режимів;
- подальше розширення міжнародного митного співробітництва нашої держави, особливо в рамках міжнародних організацій з митних питань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text.
2. Про внесення змін до Закону України «Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур»: Закон України від 15 лютого 2011 р. № 3018-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3018-17#Text>.
3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. ст. 552.
4. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/952/oj>.
5. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа: Наказ Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 р. № 631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12#Text>.